

УДК 340(09)

О. Чепець

**HISTORIOGRAPHY OF THE ESTABLISHMENT AND
THE DEVELOPMENT OF THE NOTARIAL SYSTEM
INSTITUTE DURING THE SOVIET PERIOD
IN UKRAINE**

О.С. Чепець
*аспірантка кафедри теорії,
історії держави і права
та міжнародного права
Класичного приватного університету
м. Запоріжжя*

**ІСТОРИОГРАФІЯ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ
ІНСТИТУТУ НОТАРІАТУ РАДЯНСЬКОГО ПЕРІОДУ
В УКРАЇНІ**

Постановка проблеми. Питання про місце нотаріату у правовій системі завжди було значущим та актуальним. Останніми роками інститут нотаріату в Україні швидкими темпами набуває обертів у сфері реалізації прав і захисті законних інтересів громадян. Історичний розвиток свідчить про те, що нотаріат завжди був важливим елементом правоохорони. Ознакою нотаріату, що виокремлює його в системі правоохоронних органів, є попереджувальний, профілактичний характер [26, с. 149]. На жаль, у вітчизняній історико-правовій літературі немає ґрунтовних досліджень, присвячених історіографії радянського нотаріату. Це пов'язано з тим, що за радянських часів інститут нотаріату втратив своє значення порівняно з дореволюційним періодом, тому фундаментальних наукових досліджень, присвячених особливостям функціонування інституту нотаріату, не проводилося. Сучасні українські наукові пошуки щодо зазначеної проблеми вичерпуються декількома абзацами з розділів у підручниках різних авторів, в яких висвітлюються окремі аспекти виникнення саме українського нотаріального інституту, тому вважаємо за необхідне висвітлити історіографію становлення, розвитку та функціонування радянського нотаріату.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання про зародження, формування та розвиток радянського нотаріату завжди було значущим та актуальним. Даною проблематико займалися такі науковці, як А.О. Давиденко,

К.Ф. Досінчук, М.С. Долинська, Ю.В. Желіховська, В.Д. Степаненко, С.Я. Фурса, К.І. Чижмарь, В.М. Черниш, Л.Е. Ясінська та інші. Однією з перших праць, у яких здійснена спроба висвітлити історію нотаріату в Україні, є робота Л.Е. Ясінської. Окремі аспекти цього питання досліджувались радянськими науковцями В.М. Аргуновим, Л.Ф. Лесніцькою.

Мета статті: вивчення та аналіз тенденцій розвитку історичних знань про інститут нотаріату України в радянський період.

Основні результати дослідження. Окремий блок в історії дослідження інституту українського радянського нотаріату становлять праці радянських науковців. Історія становлення і розвитку українського нотаріату в радянських підручниках практично не висвітлювалась. У радянських підручниках (В.І. Ширвінський «Радянський нотаріат», 1959 р., К.С. Юдельсон «Радянський нотаріат», 1960 р., М.І. Бондарев та Е.Б. Ейдінова «Радянський державний нотаріат», 1973 р., П.І. Седугін «Про держаний нотаріат», 1974 р., Н.А. Осетрова «Радянський нотаріат, 1980 р. тощо) здебільшого увага приділялася теоретичним і практичним питанням розвитку нотаріату в СРСР або в РРФСР, і лише фрагментарно розглядалися особливості республіканського законодавства, що регламентувало ці питання, зокрема інституту українського нотаріату.

Наприклад, у 1954 р. заступник міністра юстиції СРСР Д.С. Карєв конкретизував поняття «судове управління», в яке було включене і управління нотаріатом. По суті, нотаріат механічно був віднесений до органів, що «сприяють суду», а управління ним — до судового управління. Організацію і керівництво нотаріальними конторами було покладено на крайові та обласні суди. До речі, таке визначення поняття нотаріату слушно заперечував радянський науковець І.Д. Перлов, який вважав, що нотаріат природно не може бути віднесеним до органів, що «сприяють суду» в здійсненні правосуддя, тому що він не входить у судову систему, а нотаріуси здійснюють своє завдання в органах юстиції. Вчений зазначав, що зв'язок між судами та нотаріальними органами існує лише в можливості оскарження деяких нотаріальних дій судами у встановленому законом порядку. Схожої позиції дотримувалася і Н.В. Блінова, яка вважала, що управління нотаріальними органами є складовою управління у сфері юстиції. Думку Н.В.Блінової також підтримували, В.П. Бож'єв, Т.М. Добровольська і О.С. Смикалін, які вказували на те, що нотаріальні контори ніколи не були і не можуть бути допоміжними судовими органами, це самостійні органи зі своїми завданнями. Дослідники підкреслювали, що в жодному разі не можна віднести до судового управління нотаріальну діяльність місцевих рад. На думку О.Є. Луньова, управління нотаріатом — складова управління у сфері органів юстиції [22, с. 59—60].

Науковий інтерес викликає колективна монографія «Питання нотаріального права» (1962 р.), в якій йдеться про чинне нотаріальне законодавство Української РСР. Необхідно зауважити, що в написанні праці взяли участь: заступник Голови Верховного Суду УРСР В.Г. Зайчук, начальник відділу нотаріату Міністерства юстиції УРСР Д.І. Чорпіта і ревізор цього відділу М.М. Фрід, старший нотаріус Львівської нотаріальної контори О.В. Ольшанський, заступник старшого нотаріуса Чернігівської нотаріальної контори В. С. Хургін, працівник Харківського юридичного інституту професор М.В. Васильченко [10].

Заслугує на увагу підручник радянського періоду за редакцією В.І. Ширвінського, в якому розглядаються виникнення та розвиток радянського нотаріату, в тому числі, українського, його природа, завдання, функції [12].

Історичний розвиток радянського нотаріату, окрім підручників і наукової літератури, окремо висвітлювався в дисертаційних роботах. Слід зауважити, що проблеми нотаріату в дисертаціях, які були захищені на початку радянського періоду, взагалі не досліджувалися. Чіткої позиції щодо нотаріату не було ні у вчених, ні у держави. Нотаріат та його проблематика стали об'єктом дослідження приблизно з 80-х років ХХ століття.

Наукове значення для розуміння сутності радянського нотаріату має праця О.Г. Дріжчана, якій розкриваються питання компетенції органів державного нотаріату, порядку здійснення нотаріальних дій з урахуванням висунутих КПРС положень про подальше вдосконалення радянського законодавства, гарантування прав особи, розширення демократичних засад у діяльності державних органів на основі Конституції СРСР та УРСР, відповідно 1977 р. та 1978 р., а також загальносоюзного акту — Закону СРСР «Про державний нотаріат» від 19 липня 1973 року [9].

Питання судового розгляду справ за заявами на нотаріальні дії (бездіяльність) і відмова в їх вчиненні ставали предметом дисертаційного дослідження двічі. Це наукова праця Л.Н. Бардіна «Судочинство за скаргами на нотаріальні дії або відмову в їх вчиненні» (1981 р.), кандидатська дисертація Т.Д. Пескової «Розгляд судами цивільних справ за скаргами на дії нотаріальних органів» (1984 р.) [15; 16]. Особливої уваги заслуговує праця Л.Н. Бардіна, в якій проведено спеціальний аналіз законодавства різних союзних республік, в результаті якого обґрунтовується висновок про необхідність використання деяких положень теорії і практики тих років для вироблення рекомендацій щодо вдосконалення чинного законодавства на час написання наукової роботи. Зокрема, важливими є роз'яснення Пленуму Верховного Суду Української РСР від 05 січня 1925 року, в яких проведено порівняння нотаріальної діяльності з діяльністю суду першої інстанції; запропоновано надати нотаріусу право самому виправляти власні помилки.

Певну цінність має наукова праця кандидата юридичних наук В.М. Аргунова «Нотаріальні послуги населення» (1991 р.) та підручник за редакцією кандидата юридичних наук Л.Ф. Лесніцької і старшого консультанта відділу нотаріату та ЗАГСів Міністерства юстиції СРСР Р.І. Вінаградової «Нотаріат в СРСР» (1985 р.). Загалом праці вищезазначених авторів присвячені російському інституту нотаріату, проте наводиться приклади застосування норм законодавства окремих республік Радянського Союзу, у тому числі України [13; 14].

Питання становлення й розвитку українського радянського нотаріату більш активно почали досліджувати сучасні юристи та історики. У сучасному науковому середовищі проблематика у сфері нотаріату розглядалася під різними кутами: історія становлення та розвиток, організація та управління, правові засади діяльності нотаріату тощо. Проте, як уже зазначалося вище, у сучасній історико-правовій літературі практично відсутні праці, у яких би досліджувався інститут нотаріату радянського часу.

К.І. Чижмарь вперше дала визначення історіографії інституту нотаріату як сукупності досліджень у галузі права. Юридичні праці, що володіють внутрішньою єдністю, присвячені зародженню, становленню та перспективам розвитку інституту нотаріату в конкретний історичний період, які відображають еволюційний процес накопичення та вдосконалення правового знання, є логічно взаємопов'язаною та несуперечливою системою правових джерел наукових знань про інститут нотаріату [1, с. 70].

Одними з перших почали вивчення історіографії вітчизняного нотаріату В.М. Черниш та В.Д. Степаненко. Проте основна увага науковців була зосереджена на дослідженні першоджерел вітчизняного нотаріату, а історіографія радянського періоду взагалі не вивчалася. Проте В.М. Черниш та В.Д. Степаненко слушно зауважують, що створення історіографії будь-якої галузі знань є показником зрілості певної науки, необхідним елементом її самосвідомості, саме тому закономірним є те, що в міру розвитку історико-правової науки, зокрема вивчення становлення та розвитку інституту нотаріату в радянський період, зростає й інтерес до її історії, а поява історіографічних праць є свідченням цього [3].

Однією з таких праць стала наукова праця К.Ф. Досінчук «Розвиток наукових підходів до осмислення правового забезпечення організації та діяльності органів нотаріату в Україні» [23]. Науковцем виділено три основні етапи становлення нотаріату: дореволюційний, радянський і сучасний. Виділені наукові досягнення, зокрема, радянського періоду, які суттєво вплинули на розвиток наукової думки у сфері нотаріату. Так, К.Ф. Досінчук зазначає, що першим і мало не єдиним фахівцем у сфері нотаріату в 1940–1950 рр. в СРСР був К.С. Юдельсон. Досліджуючи інститут нотаріату, К.С. Юдельсон насамперед зосередив свою увагу на практичній стороні діяльності нотаріату. Аналізуючи природу радянського нотаріату, вчений зупинився на визначенні його відмінності від капіталістичних нотаріальних органів, перерахував функції нотаріусів. Але чіткої відповіді щодо природи нотаріату дослідник не дав, обмежившись лише фразою про те, що нотаріат здійснює державну функцію спостереження за законністю угод обороту. Також він торкнувся питань, пов'язаних з управлінням нотаріатом, визначивши основні сфери управління (ревізії, огляди практики, проведення нарад), але при цьому поза межами дослідження залишилися кадрові питання [23, с. 171].

Питання нотаріату досліджувалися М.С. Долинською. Зокрема, розглядалися питання щодо правового статусу державного нотаріуса, зокрема радянського, українського нотаріату та нотаріального законодавства в період національних державотворчих процесів України в 1917–1920 рр.; проаналізовано окремі статті Закону Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про державний нотаріат» від 25 грудня 1974 року та Положенню про державний нотаріат Української РСР 1964 р. [2; 24; 25]. Дослідницею також розглядалися окремі аспекти історіографії інституту нотаріату та нотаріального законодавства. Проте у статті, присвяченій цьому питанню, основну увагу зосереджено на визначенні понять «історіографія» та «методологія дослідження» і лише частково йдеться про історіографію інституту нотаріату в Україні загалом.

Питання, пов'язані з правовою регламентацією нотаріальної діяльності, частково розглядалися у сучасних підручниках з цивільного процесу в межах вивчення предмета цивільного процесуального права. Проте в цих виданнях недостатньо висвітлена історія розвитку нотаріату в Україні. На сьогодні існує значна кількість наукової літератури, в якій висвітлюються питання нотаріату, нотаріального права, проте автори намагаються вирішити зазначену проблему лише в одному невеликому параграфі, або навіть у декількох абзацах тексту (Фурса С.Я., Фурса Е.І. «Нотаріат в Україні»; Радзівська Л.К., Пасічник С.Г. «Нотаріат в Україні»; Сміян Л.С., Нікітін Ю.В., Хоменко П.Г. «Нотаріат в Україні»; Комаров В.В. «Нотаріат» тощо).

Серед сучасних зарубіжних досліджень слід виділити праці Х. Бернарда, Д. Малець, Г. Шоу та ін., у яких досліджено певні аспекти радянського нотаріату. Серед інших слід назвати працю російських авторів Г.Б. Романовського та О.В. Романовської, що має суто проблемний характер. Здебільшого авторами сконцентровано увагу на становленні, розвитку РРФСР, також розглянуто деякі аспекти історії нотаріату Радянського Союзу. Так, зазначається, що нотаріус в часи Радянського Союзу розглядався як звичайний клерк, в чій функції входило лише вирішення технічних завдань, пов'язаних із забезпеченням цивільного обороту [20; 27; 29; 30].

В останні роки історичні аспекти функціонування нотаріату знаходять відображення в наукових статтях, опублікованих у різних журналах, насамперед спеціалізованих виданнях. Історико-правовими аспектами виникнення українського нотаріату займалися Ю.Ю. Бисага, А.О. Давиденко, Н.М. Денисяк, Л.В. Єфіменко, Ю.В. Желіховська. Зазначеними науковцями були досліджені та проаналізовані нормативно-правові акти діяльності нотаріусів, у тому числі в радянський період. Проте фактичний матеріал і висновки стосовно характеристики та значення радянського нотаріату в них повторюються та є ідентичним за своїм змістом.

Значний інтерес заслуговує дослідження львівської дослідниці Л.Е. Ясінської «Становлення та розвиток інституту нотаріату в Україні (історико-правовий аспект)» (2005 р.). Автор звернулася до історії формування, становлення та розвитку інституту нотаріату в Україні впродовж Х–XX ст. Передусім з'ясовано, що після 1917 р. «вільний нотаріат» докорінно змінив свій правовий статус. Ліквідація приватної власності на землю, засоби виробництва, нерухомість призвела до нівелювання ролі і значення інституту нотаріату. Відбувалися часті та непередумані зміни в системі нотаріального законодавства, що проводились без об'єктивних, науково обґрунтованих передумов і не могли призвести до позитивних результатів. На думку дослідниці, в умовах домінування державної власності, заборони на зайняття підприємницькою діяльністю та комерційним посередництвом, монополії держави на зовнішньоекономічну діяльність нотаріат виступав у ролі непомітного додатку до правової системи держави. Завдання полягало в тому, щоб формально засвідчити порівняно невелику кількість угод і оформити документи про спадщину [7].

Проблеми інституту радянського нотаріату в Україні в рамках цивільної науки частково торкали В.В. Баранкова, С.М. Петрова, В.М. Чершин у своїх

дисертаціях, що були захищені за спеціальністю 12.00.03 — цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право [4, 5, 6].

У дисертаційному дослідженні харківської дослідниці В.В. Баранкової «Проблеми нотаріальної форми охорони та захисту прав» (захищена 1997 р.) історія нотаріату стала предметом дослідження не сама по собі, а як необхідна передумова для формування правової регламентації нотаріальної діяльності. Автором досліджувалось виникнення і розвиток вітчизняного нотаріату на підставі нормативно-правових актів, зокрема, положень про державний нотаріат УРСР, які приймалися 20.04.1923, 16.12.1925, 25.12.1974.

У дисертаційній роботі київського науковця В. М. Черниша «Цивільно-правові засади розвитку нотаріату в Україні» (захищена 2003 р.) розкриваються питання історії зародження та розвитку західноєвропейського і візантійського нотаріату, а також досліджуються основні етапи становлення українського нотаріату. Автором досліджено розвиток нотаріату на території України починаючи з XII ст. та закінчуючи прийняттям Закону України «Про нотаріат» від 02 вересня 1993 року, введеного в дію з 01 січня 1994 року. Дослідник дійшов висновку, що після 1917 р. нотаріат в Україні зазнав подальшого віддалення та відставання в оформленні цивільних прав суб'єктів права від нотаріату цивілізованих країн. Радянський період існування нашої держави характеризувався державними (тобто публічними) засадами діяльності нотаріату [5, с. 5, 15].

У праці В.М. Черниша розкриваються питання розвитку нотаріату в аспекті визначення рівня відповідності законодавства України про нотаріат загальним цивілістичним засадам і принципам нотаріату латинського типу, автор не намагається дати загальну картину становлення та розвитку українського нотаріату, в тому числі в радянський період.

Однією з останніх наукових праць є кандидатська дисертація хмельницької дослідниці С.М. Петрової (захищена у 2016 р.) «Участь нотаріуса у цивільному процесі», де побіжно згадується історичний аспект проблеми. Цінним є те, що автор провела аналіз доктринальних джерел, присвячених дослідженню проблематики як нотаріату та цивільного процесу в цілому, так і участі нотаріусів у судовому процесі зокрема у трьох напрямках: аналіз праць дореволюційного періоду (до 1917 р.), радянського періоду (до 1990 р.) та сучасних досліджень. Однак дослідження С.М. Петрової акцентовано виключно на участі нотаріуса в цивільному процесі [6].

Висновки. Проблеми, пов'язані з історією радянського нотаріату, практично не були предметом спеціальних монографічних досліджень. В основному ці проблеми опрацьовувалися в кандидатських дисертаціях, статтях. Історіографія українського радянського нотаріату є складним багатоступеневим процесом, дослідження якого потребує серйозної фундаментальної основи. Бібліографічну базу дослідження становлять розробки та матеріали радянських, сучасних українських і російських вчених.

Нотаріат є необхідним і важливим елементом у системі правоохоронних органів. На сьогодні, на жаль, збільшується кількість прихильників у підході до розумінні нотаріату як органу, який є суто комерційним. В основному метою «сьогоднішнього» нотаріату, зокрема приватного, є отримання грошової

компенсації. Проте не слід забувати, що обов'язком нотаріуса є сприяння громадянам, підприємствам, установам і організаціям у здійсненні їх прав та захисті законних інтересів, роз'яснювання прав і обов'язків, попередження про наслідки вчинюваних нотаріальних дій для того, щоб юридична необізнаність не могла бути використана їм на шкоду, а тому наразі просто необхідно сконцентрувати увагу на дотриманні нотаріусами норм законодавства та правового їх регулювання. Слід зауважити, що такого інтересу до нотаріату в радянський період не було, більш того, за роки радянської влади нотаріат утратив своє значення, було скасовано приватну власність на землю, засоби виробництва. Серед правоохоронних органів нотаріат посідав останнє місце. Людині з вищою юридичною освітою працювати в нотаріальній конторі було неprestижно: низька заробітна платня, непристосовані для роботи приміщення, відсутність необхідних технічних засобів, одноманітна і нецікава робота.

В умовах постійного вдосконалення правової системи, появи нових нормативно-правових актів цілком очевидно, що аналіз наукових праць, літератури та комплексне дослідження історії формування, становлення, розвитку радянського нотаріату є надзвичайно важливими, адже сучасний інститут нотаріату не може бути достатньо глибоко вивчений і проаналізований поза зв'язком з колишніми стадіями його формування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Чижмарь К.І.* Питання історіографії дослідження інституту нотаріату / К.І. Чижмарь // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія право. — 2014. — Вип. 25. — С. 69—70.
2. *Долинська М.С.* До питання історіографії та методології дослідження інституту нотаріату та нотаріального законодавства / М.С. Долинська // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. — 2015. — № 1. — С. 136—145.
3. *Черниш В.М.* До питання про історіографію вітчизняного нотаріату: історико-правовий аспект / В.М. Черниш, В.Д. Степаненко // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2009. — № 12 (98). — С. 39—47.
4. *Баранкова В.В.* Проблеми нотаріальної форми охорони та захисту прав: автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.03. — Харків, 1997. — 24 с.
5. *Черниш В.М.* Цивільно-правові засади розвитку нотаріату в Україні : автореф. дис. канд. юрид. наук. — К., 2003. — 17 с.
6. *Петрова С.М.* Участь нотаріуса у цивільному процесі : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / С.М. Петрова. — Хмельницький, 2015. — 255 с.
7. *Ясінська Л.Е.* Становлення та розвиток інституту нотаріату в Україні (історико-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Л.Е. Ясінська. — Львів, 2005. — 210 с.
8. Збірник нормативних актів і зразків документів для нотаріальних контор і виконкомів місцевих рад депутатів трудящих / за заг. ред. Д.І. Чорпіта. — Київ : Видавництво політичної літератури України, 1969. — 276 с.
9. Законодавство про державний нотаріат / за заг. ред. О.Г. Дріжчана. — Київ : Товариство «Знання Української РСР», 1979. — 26 с.
10. Питання нотаріального права / за заг. ред. В.Г. Зайчука. — Київ : Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1962. — 166 с.

11. Державний нотаріат: збірник офіційних матеріалів / за заг. ред. С.І. Рудика. — Київ : Політвидат, 1982. — 543 с.
12. Радянський нотаріат / за заг. ред. В.І. Ширвінський. — Москва : Державне видавництво юридичної літератури, 1959. — 376 с.
13. Нотаріат в СРСР / за заг. ред. Л.Ф. Лесніцька. — М. : Юрид. літ., 1985. — 160 с.
14. Нотаріальні послуги населенню / за заг. ред. В.Н. Аргунов. — М. : Рад. Росія, 1991. — 160 с.
15. *Бардин Л.Н.* Судопроизводство по жалобам на нотариальные действия или на отказ в их совершении : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / Л.Н. Бардин — М., 1981. — 173 с.
16. *Пескова Т.Д.* Рассмотрение судами гражданских дел по жалобам на действия нотариальных органов : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Т.Д. Пескова. — М., 1984. — 195 с.
17. *Понамарев А.Ф.* Исторические даты российского нотариата / А. Ф. Понамарев // Нотариальный вестник. — 2002. — № 1. — С. 48—49.
18. *Долгов М.А.* Большая история нотариата / М.А. Долгов // Нотариус. — 2000. — № 3(23). — С. 76—95.
19. *Лесницкая Л.Ф.* Закон о государственном нотариате // Советское государство и право. — 1973. — № 12. — С. 53—61.
20. *Романовский Г.Б.* Нотариат в Российской Федерации / Г.Б. Романовский, О.В. Романовская. — Санкт-Петербург : Изд-во Юридический центр Пресс, 2004. — 442 с.
21. *Перлов И.Д.* До конца завершить реформу судебного управления в СССР / И.Д. Перлов // СГИП. — 1957. — № 1. — С. 24.
22. *Кодинцев А.Я.* История и природа советского нотариата в трудах советских и российских ученых / А.Я. Кодинцев // Нотариальный вестник. — 2008. — № 2. — С. 58—61.
23. *Досінчук К.Ф.* Розвиток наукових підходів до осмислення правового забезпечення організації та діяльності органів нотаріату в Україні / К.Ф. Досінчук // Держава і право. Юридичні і політичні науки. — 2013. — Вип. 59. — С. 170—174.
24. *Долинська М.С.* Український нотаріат та нотаріальне законодавство в період національних державотворчих процесів України в 1917—1920 роках / М.С. Долинська // Актуальні проблеми держави і права. — 2014. — № 72. — С. 85—90.
25. *Долинська М.С.* Загальна характеристика Закону Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про державний нотаріат» 1974 року як джерела українського нотаріального законодавства / М.С. Долинська // Науковий вісник Херсонського державного університету. — 2014. — № 4 (том 1): Юридичні науки. — С. 9—13.
26. *Чижмарь К.І.* Інститут нотаріату серед інших органів державної влади: окремі аспекти / К.І. Чижмарь // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». — 2015. — Вип. 32. — Т. 1. — С. 149—152.
27. *Dr. Bernard H.* Ancient History of Notaries / H. Dr. Bernard // The Scrivener. — October 2000. — Vol. 9. — P. 3.
28. *Brown N.L.* The office of the notary in France. / N.L. Brown // British Institute of International and Comparative Law. — 1953. — Vol. 2 (1). — P. 60—71.
29. *Shaw G.* Notaires in France — an unassailable profession. or are they? / G. Shaw // International Journal of the Legal Profession. — 2006. — Vol. 13. (3). — P. 243—271.
30. *Malec D.* Notariat Drugiej Rzeczypospolitej / Wydawnictwo uniwersytetu Jagiellonskiego. — Krakow, 2002. — 468 s.
31. *Jaworski W.L.* Reforma notariatu. — Krakow, 1919. — 146 s.

REFERENCES

1. *Chyzhmar K.I.* Pytannia istoriohrafii doslidzhennia instytutu notariatu / K.I. Chyzhmar // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii pravo. — 2014. — Vyp. 25. — S. 69–70.
2. *Dolynska M.S.* Do pytannia istoriohrafii ta metodolohii doslidzhennia instytutu notariatu ta notarialnoho zakonodavstva / M.S. Dolynska // Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. — 2015. — № 1. — S. 136–145.
3. *Chernysh V.M.* Do pytannia pro istoriohrafiiu vitchyznianoho notariatu: istoryko-pravovyi aspekt / V.M. Chernysh, V.D. Stepanenko // Biuletен Ministerstva yustytstii Ukrainy. — 2009. — № 12 (98). — S. 39–47.
4. *Barankova V.V.* Problemy notarialnoi formy okhorony ta zakhystu prav: avtoref. dys. kand. yuryd. nauk : 12.00.03. — Kharkiv, 1997. — 24 s.
5. *Chernysh V.M.* Tsyvilno-pravovi zasady rozvytku notariatu v Ukraini : avtoref. dys. kand. yuryd. nauk. — K., 2003. — 17 s.
6. *Petrova S.M.* Uchast notariusа u tsyvilnomu protsesi : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.03 / S.M. Petrova. — Khmelnytskyi, 2015. — 255 s.
7. *Yasinska L.E.* Stanovlennia ta rozvytok instytutu notariatu v Ukraini (istoryko-pravovyi aspekt) : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.01 / L.E. Yasinska. — Lviv, 2005. — 210 s.
8. Zbirnyk normatyvnykh aktiv i zrazkiv dokumentiv dlia notarialnykh kontor i vykonkomiv mistsevykh rad deputativ trudiashchykh / za zah. red. D.I. Chorpyta. — Kyiv : Vydavnytstvo politychnoi literatur Ukrainy, 1969. — 276 s.
9. Zakonodavstvo pro derzhavnyi notariat / za zah. red. O.H. Drizhchana. — Kyiv : Tovarystvo “Znannia Ukrainskoi RSR”, 1979. — 26 s.
10. Pytannia notarialnoho prava / za zah. red. V.H. Zaichuk. — Kyiv : Derzhavne vydavnytstvo politychnoi literatury URSS, 1962. — 166 s.
11. Derzhavnyi notariat: zbirnyk ofitsiinykh materialiv / za zah. red. S.I. Rudyka. — Kyiv : Politydat, 1982. — 543 s.
12. Radianskyi notariat / za zah. red. V. I. Shyrvynskiy. — Moskva : Derzhavne vydavnytstvo yurydychnoi literatury, 1959. — 376 s.
13. Notariat v SRSR / za zah. red. L.F. Liesnitska. — M. : Yuryd. lit., 1985. — 160 s.
14. Notarialni posluhy naseleenniу / za zah. red. V.N. Arhunov. — M. : Rad. Rosiia, 1991. — 160 s.
15. *Bardin L.N.* Sudoproizvodstvo po zhalobam na notarial'nye dejstvija ili na otkaz v ih sovershenii : avtoref. dis. kand. jurid. nauk: 12.00.03 / L.N. Bardin — M., 1981. — 173 s.
16. *Peskova T.D.* Rassmotrenie sudami grazhdanskih del po zhalobam na dejstvija notarial'nyh organov : dis. ... kand. jurid. nauk : 12.00.03 / T.D. Peskova. — M., 1984. — 195 s.
17. *Ponamarev A.F.* Istoricheskie daty rossijskogo notariata / A.F. Ponamarev // Notarial'nyj vestnik. — 2002. — № 1. — S. 48–49.
18. *Dolgov M.A.* Bol'shaja istorija notariata / M.A. Dolgov // Notarius. — 2000. — № 3(23). — S. 76–95.
19. *Lesnickaja L.F.* Zakon o gosudarstvennom notariate // Sovetskoe gosudarstvo i pravo. — 1973. — № 12. — S. 53–61.
20. *Romanovskij G.B.* Notariat v Rossijskoj Federacii / G.B. Romanovskij, O.V. Romanovskaja. — Sankt-Peterburg : Izd-vo Juridicheskij centr Press, 2004. — 442 s.
21. *Perlov I.D.* Do konca zavershit' reformu sudebnogo upravlenija v SSSR / I.D. Perlov // SGIP. — 1957. — № 1. — S. 24.
22. *Kodincev A.Ja.* Istorija i priroda sovetskogo notariata v trudah sovetskih i rossijskih uchenyh / A.Ja. Kodincev // Notarial'nyj vestnik. — 2008. — № 2. — S. 58–61.

23. *Dosinchuk K.F.* Rozvytok naukovykh pidkhodiv do osmyslennia pravovoho zabezpechennia orhanizatsii ta diialnosti orhaniv notariatu v Ukraini / K.F. Dosinchuk // Derzhava i pravo. Yurydychni i politychni nauky. — 2013. — Vyp. 59. — S. 170–174.

24. *Dolynska M.S.* Ukrainskyi notariat ta notarialne zakonodavstvo v period natsionalnykh derzhavotvorchykh protsesiv Ukrainy v 1917–1920 rokakh / M.S. Dolynska // Aktualni problemy derzhavy i prava. — 2014. — № 72. — S. 85–90.

25. *Dolynska M.S.* Zahalna kharakterystyka Zakonu Ukrainskoi Radianskoi Sotsialistychnoi Respubliki “Pro derzhavnyi notariat” 1974 roku yak dzherela ukrainskoho notarialnogo zakonodavstva / M.S. Dolynska // Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. — 2014. — № 4 (tom 1); Yurydychni nauky. — S. 9–13.

26. *Chyzhmar K.I.* Instytut notariatu sered inshykh orhaniv derzhavnoi vlady: okremi aspekty / K.I. Chyzhmar // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Serii “Pravo”. — 2015. — Vyp. 32. — T. 1. — S. 149–152.

27. *Dr. Bernard H.* Ancient History of Notaries / H. Dr. Bernard // The Scrivener. — October 2000. — Vol. 9. — P 3.

28. *Brown N.L.* The office of the notary in France. / N.L. Brown // British Institute of International and Comparative Law. — 1953. — Vol. 2 (1). — P. 60–71.

29. *Shaw G.* Notaires in France — an unassailable profession. or are they? / G. Shaw // International Journal of the Legal Profession. — 2006. — Vol. 13 (3). — P. 243–271.

30. *Malec D.* Notariat Drugiej Rzeczypospolitej / Wydawnictwo uniwersytetu Jagiellonskiego. — Krakow, 2002. — 468 s.

31. *Jaworski W.L.* Reforma notariatu. — Krakow, 1919. — 146 s.

Чепець О. Історіографія становлення і розвитку інституту нотаріату радянського періоду в Україні

Стаття присвячена історіографії становлення та розвитку радянського нотаріату. Проаналізовано наукову літературу, у якій висвітлюються питання становлення та розвитку нотаріату України в радянський період.

Ключові слова: дослідження, історіографія, наукова література, нотаріат, радянський нотаріат.

Чепець О. Историография становления и развития института нотариата советского периода в Украине

Статья посвящена историографии становления и развития советского нотариата. Проанализирована научная литература, в которой освещаются вопросы становления и развития нотариата Украины в советский период.

Ключевые слова: исследование, историография, научная литература, нотариат, советский нотариат.

Chepets O. Historiography of the Establishment and the Development of the Notarial System Institute during the Soviet Period in Ukraine

The article is devoted to historiography of the establishment and the development of the notarial system during the Soviet period. The scientific literature concerning the establishment and the development of the notarial system during the Soviet period in Ukraine is researched.

Keywords: Study; Historiography; Scientific Literature; Notarial System; Soviet Notarial System

Стаття надійшла до редакції 26.12.2016.